

PRÒLEG

Prologar un llibre et genera unes sensacions ben estranyes. I si és el primer que prologues, més. El pròleg és l'únic text que no ha estat escrit per l'autor i l'editor ja t'ha avisat que serà el primer que apareixerà en el llibre. Saps, d'antuvi, que el lector el començarà a llegir amb l'aportació del prologuista, per continuar després amb la del veritable autor, així que pateixes el doble neguit que provoca, d'una banda, l'enorme il·lusió de tenir l'oportunitat de poder apropar al lector un llibre que saps que val molt la pena, però, precisament per aquest motiu, de l'altra, et corprèn la responsabilitat que el llibre no comenci amb mal peu per culpa teva.

Si, a més, aquest llibre és d'un bon amic i company de militància, i el seu contingut transcendeix el gènere d'assaig teòric per exposar un projecte polític real, coherent, autèntic i ambiciós, que pot esbotzar l'atzucac en què es troba avui immersa la política catalana, la responsabilitat és triple. Però, comptat i debatut, ara el pròleg ja està fet i el començo així: gràcies, Jaume, per demanar-me aquesta col·laboració, perquè és una gran satisfacció fer-ho, en un moment en què formem part del mateix vaixell que ens ha de dur a relançar ERC.

Vull continuar advertint que en Jaume Renyer no és nou en això d'escriure llibres. Al llarg de la seva dilatada militància independentista n'ha escrit molts. I ja que ho menciono, no puc estar-me de dir que el que precedeix aquest, *L'esquerra de la llibertat*, és, per mi, amb l'actualització, la posada al dia i el relançament de l'ideari republicà català, la culminació del seu pensament polític. Un llibre, com sigui, diferent del que ara teniu entre les vostres mans, *ERC: temps de transició*, que hem de definir-lo d'una altra manera, jo el descriu com *especial*. No és un llibre dens, ni molt extens, però, tanmateix,

constitucional de l'Estat centralista. Tota aquesta gentada conforma un espai polític que, ben articulat i representat per ERC, ens portaria a esdevenir la primera força política de Catalunya. Per tant, el repte de la nova Esquerra de la llibertat ha de ser mobilitzar i fer sortir de l'abstenció aquests centenars de milers d'independentistes que s'hi refugien perquè es troben orfes de referent polític coherent, que es comprometi a allunyar-se de les males pràctiques, del cotxe oficial i de la frivolitat de la política catalana d'avui.

No només a Catalunya el vent bufa a favor de l'independentisme, també d'Europa arriben bones notícies. El reconeixement per part de tot el món civilitzat de la independència de Kosovo ha obert també les portes al reconeixement futur del dret de decidir dels catalans. Kosovo és un estat independent malgrat que la constitució de Sèrbia en prohibia l'emancipació. Així que, per primera vegada en moltes dècades (des del final de la Primera Guerra Mundial, quan es va reconèixer el dret a l'autodeterminació gràcies al compromís del president americà Wilson), el dret a decidir d'un poble ha passat pel damunt de la prohibició constitucional de l'Estat del qual aquest poble s'independitza. Aquesta és la raó per la qual Espanya no ha volgut reconèixer la independència de Kosovo, igual que altres estats que no respecten els drets humans, com Rússia i la Xina. La conclusió engrescadora d'aquest precedent és que després de moltes dècades Europa vira a favor dels interessos i dels drets de Catalunya i dels Països Catalans i comença a donar l'esquena a les rebequeries i la intransigència espanyola.

Davant de tota aquesta nova conjuntura, catalana i europea, Espanya no ha volgut assumir la nova realitat democràtica que s'imposa, ni reconèixer el dret de decidir de les nacions que conformen l'Estat, i s'ha refugiat de nou en el centralisme. Per això l'Estatut retallat té interposats set recursos d'inconstitucionalitat. Aquest esclafament de l'autonomisme per la via del Tribunal Constitucional ha deixat sense arguments els autonomistes que defensaven aquesta via per aconseguir més poder polític i econòmic per a Catalunya. De la mateixa manera, els federalistes s'han quedat sense projecte i sense discurs. Avui la reforma de la Constitució espanyola en clau federal és una utopia inabastable, ja que requereix el suport simultani del PP i del PSOE. I ni el PP ni el PSOE tenen cap voluntat federalista. Així, doncs, el moment històric actual pel qual passa el catalanisme està caracteritzat

per l'evidència que només el projecte independentista té alguna possibilitat de reeixir. Ja ningú a Catalunya planteja una nova reforma de l'Estatut, com tampoc ningú s'atreveix a teoritzar una reforma de la Constitució espanyola per federalitzar Espanya. L'independentisme està guanyant, dia a dia, la batalla del catalanisme racional. I si, com afirmava Gramsci, la victòria ideològica és la que precedeix la victòria política, més d'hora que tard els independentistes aconseguirem l'hegemonia política.

En aquest context favorable, ERC té l'oportunitat de relançar-se i encapçalar el moviment social de fons que, en el si de la societat catalana, s'ha congruat per exigir ambició política, coherència i credibilitat. Hem d'aconseguir que la teoria política torni a coincidir amb la pràctica política, o, dit d'una altra manera, allò que diem s'ha de complir. No es poden tornar a repetir episodis que han minat la credibilitat d'ERC, com l'acceptació del transvasament de l'Ebre, el fet d'aplaçar *sine die* l'exigència dels traspassos pendents, o d'evitar fixar una posició en la negociació del nou model de finançament o davant la previsible sentència desfavorable del Tribunal Constitucional respecte a l'Estatut. La nova Esquerra que pretenem ha de tornar a ser la punta de llança de l'avenç social i nacional dels Països Catalans, i això requereix una renovada fermesa política i un full de ruta clar i pausat cap a la independència com el que proposem. Aquest és el nostre compromís.

ERC: temps de transició és una proposta per, a partir de l'actual context català, espanyol i europeu tan clarificador, poder saltar la paret. Aquí trobareu les propostes estratègiques de futur, l'actitud d'ambició i de coherència política que hem de mostrar en tot moment, el treball de base i social que ha de vertebrar l'independentisme i, en definitiva, tota una alenada d'aire fresc perquè tornem a recuperar la il·lusió. Gaudiu de la lectura i no oblideu que el canvi és a les vostres mans.

Uriel Bertran i Arrué
Badalona, 23 d'abril de 2008

INTRODUCCIÓ

Aquest text és la concreció de bona part de les idees contingudes en l'assaig que, amb el títol *L'esquerra de la llibertat*,¹ vaig publicar l'any passat sobre l'evolució ideològica i els reptes estratègics del republicanisme català contemporani. A diferència del llibre precedent, les pàgines que segueixen estan escrites amb la voluntat explícita d'incidir en una conjuntura específica: els prolegòmens del congrés d'ERC previst per al juny d'enguany. Es tracta, per tant, d'una eina d'intervenció política redactada des d'una perspectiva militant més que des de l'actitud prospectiva d'un assagista.

Aquest llibre reflecteix exclusivament les meves opinions personals sobre la conjuntura que viu l'Esquerra i l'independentisme català en general, però està orientat a bastir una nova majoria entre la militància republicana a partir de la qual dotar el partit d'una direcció col·legiada amb voluntat i capacitat de sostenir el conflicte polític democràtic amb l'Estat espanyol. Tinc el convenciment que, sense un relleu en l'estratègia i la direcció política actuals, no hi ha cap possibilitat de tirar endavant un procés d'autodeterminació, ni per al 2014 ni per al 2020. El fet que Uriel Bertran hagi acceptat fer el pròleg d'aquest llibre és un gest que agraeixo i que respon a una progressiva confluència d'opinions sobre el futur del partit i del país que hem anat bastint en els darrers mesos. Aquesta complicitat contribueix a la formació d'aquesta nova direcció que aspira a prendre el relleu a l'actual en el si del partit, però no en prefigura la fórmula ni exclou ningú que vulgui contribuir al procés de canvi.

L'Esquerra, i també la política catalana, es troben en una cruïlla que pot significar l'inici d'una nova etapa: d'una banda es clou un cicle polític intern iniciat l'any 1996 en el congrés de Vilafranca del

Penedès i de l'altra, enguany també pot ser el començament de la fi de l'aliança tripartida iniciada l'any 2003 i la prefiguració d'una nova majoria parlamentària el 2010 que tingui com a eix central l'exercici del dret d'autodeterminació. A raonar aquestes afirmacions estan dedicats els capítols que segueixen, pensats per oferir propostes, tant pel que fa al de relleu de la direcció del partit com a la renovació estratègica i d'actualització ideològica del republicanisme.

Moltes de les consideracions i propostes que exposo aquí estan extretes del bloc que des del 18 de juliol de 2007 he dedicat preferentment al seguiment de l'evolució de l'independentisme català en general, i d'ERC en particular. Al peu d'aquesta introducció hi figura l'adreça d'aquest bloc, on els lectors que ho desitgin poden deixar constància de les seves opinions, crítiques i suggerències.

Els Margallons, 15 de març de 2008

<http://blocs.mesvilaweb.cat/jrenyer>

ERC 1996-2008: BALANÇ I PERSPECTIVES

L'Esquerra ha passat per diverses etapes des de la seva legalització com a partit el 1977, quan Heribert Barrera, i els altres militants de la seva generació, aconseguen refer el partit després del llarg declivi sofert sota el franquisme. En menys de 30 anys, ERC ha passat d'una posició minoritària a l'inici de la transició a la centralitat actual derivada del fet de ser integrant necessari del Govern de la Generalitat de Catalunya. En aquest viatge, l'Esquerra ha passat de ser aliada del pujolisme entre el 1980 i el 1987 (i sòcia en el Govern de la Generalitat entre 1984 i 1987, en una època en què CiU tenia majoria absoluta al Parlament de Catalunya), a ser-ho dels socialistes del 2003 ençà, passant per un període d'equidistància i acumulació de forces. En aquesta evolució, l'Esquerra ha variat la concepció de la reivindicació nacional, passant del nacionalisme de tradició federal a l'independentisme contemporani, que té com a tret distintiu el fet d'abastar la totalitat dels Països Catalans. A hores d'ara, al començament del 2008, un cop s'ha constatat que el sistema autonòmic és un instrument insuficient per a les necessitats d'autogovern del poble català, i en vista de la involució centralista de l'Estat espanyol, el repte de país consisteix a saber si hi ha prou capacitat per iniciar un veritable procés cap a l'exercici del dret d'autodeterminació. Per afrontar aquesta nova singladura cal repassar, encara que sigui de forma no exhaustiva, el períple del partit des del 1996 fins als nostres dies, i especialment els profunds canvis experimentats des del 2003.

El procés de refundació d'ERC té dues etapes ben diferenciades. La primera, quan Àngel Colom ocupa la Secretaria General, al congrés de Lleida de l'any 1989, i fins a la fugida cap endavant del mateix Colom per crear l'efímer Partit per la Independència amb Pilar

Rahola l'any 1996. L'etapa Colom suposà l'adopció d'una estètica i una fraseologia independentista (l'anomenat aleshores "independentisme tranquil" per contraposició al "combatiu", que girava al voltant de Terra Lliure), mentre que l'acció política concreta se centrava en la reivindicació de la reforma dels diversos estatuts d'autonomia a cadascun dels Països Catalans i la incorporació de la fórmula del concert econòmic, seguint el model basc i navarrès. La trajectòria ascendent de la nova etapa d'ERC va començar amb les eleccions municipals del 1991, quan es trencà la dinàmica de declivi que s'arrossegava des del 1984. El 1992 es va fer un pas endavant, amb el resultat de les eleccions al Parlament de Catalunya, en què ERC va obtenir onze diputats, i el 1993 recuperà la representació perduda al Congrés dels Diputats. A partir d'aquest moment, ERC sofreix una crisi de direcció, de falta d'estratègia política i també de connexió amb l'entorn social més proper. La superficialitat i el vedetisme del duet Colom-Rahola facilita la conformació d'una alternativa de relleu encapçalada per Carod, que acaba triomfant sense arribar a mesurar les forces d'uns i altres en un congrés, ja que, en un acte de deserció, el nucli dirigent fuig, amb el secretari general, sense presentar batalla a l'interior del partit.

La segona etapa comença el 1996 amb el congrés de Vilafranca del Penedès, en el qual Josep Lluís Carod-Rovira accedeix a la Secretaria General i Jordi Carbonell esdevé president. Les diferències entre ambdós mandats rau en el fet que durant l'etapa Colom es van adoptar decisions de tipus ideològic i d'estratègia general (extensió del partit a tots els Països Catalans, nova declaració ideològica i nous estatuts que consoliden la definició independentista d'ERC), i en l'etapa Carod s'ha produït l'ascens electoral més important des del temps de la República i l'Esquerra s'ha convertit en un partit de govern. ERC ha crescut electoralment gràcies a la confluència de diversos factors: l'efecte crida que suposa la confluència d'independentistes de procedència diversa en un projecte renovat, un discurs independentista del benestar d'arrel socioeconòmica —amb la independència totes i tots viurem millor—, l'aprofitament del declivi del pujolisme i la pràctica d'un pragmatisme sense miraments. Tot això, mantenint un esforç constant per vincular l'acció política amb la quotidianitat, i alhora intentant crear un espai propi mitjançant l'apel·lació als objectius finals. A partir de l'elecció de Joan Puigcercós com a secretari gene-

ral i Josep Lluís Carod com a president al congrés celebrat a Lleida el 2004, s'instaurà en el si d'ERC una bicefàlia imperfecta, amb un repartiment de quotes de poder, tant electoral com de govern, entre addictes a l'un i l'altre lideratge, sense que les diferències entre ambdós s'hagin traduït en divergències estratègiques o ideològiques de cap mena.

L'assumpció de responsabilitats de govern a la Generalitat, i als ajuntaments i diputacions, a partir del 2003 ha provocat una transformació interna transcendental: ha permès contrastar el grau d'aptitud dels quadres del partit per gestionar els afers públics, ha posat a prova l'adequació de les propostes programàtiques a la realitat social i econòmica, i han aparegut contradiccions entre el que ha de ser el caràcter teòricament deliberatiu i obert d'un partit republicà i el que és l'actual propensió a equiparar-se a la resta de partits d'ordre pel que fa al funcionament intern. La conversió en partit de govern ha comportat la dedicació professional a l'activitat política i administrativa de centenars de militants, fet que influeix decisivament, amb els seus avantatges i també inconvenients, a l'hora de prendre decisions estratègiques. Malgrat els nivells de representació i la capacitat de gestió assolits, ERC està immersa en una situació de desorientació estratègica, agreujada per l'absència d'una direcció política cohesionada, que arrenca l'any 2006 en no saber reaccionar adequadament després del pacte Mas-Zapatero. L'Esquerra havia contribuït decidivament a la redacció del nou projecte estatutari i esperava, lògicament, capitalitzar-ne el desplegament des del Govern. Això hauria significat gestionar el desenvolupament estatutari i governar en col·lecció amb altres forces autonomistes, i posposar, com a mínim per un període de vuit anys, qualsevol proposta de canvi institucional. Aquestes previsions de la direcció es van destarotar a causa del pacte de la Moncloa i, des d'aleshores, l'Esquerra ha anat buscant, sovint a sotragades, un nou horitzó un cop declarat aparentment esgotat el model autonòmic. Tot i ser una formació independentista, l'estratègia i el discurs del partit s'han mantingut dintre dels paràmetres de l'autonomisme, del peix al cove i el pactisme innocu amb Madrid. Fins i tot després d'haver anunciat un referèndum per al 2014, tota l'acció política gira al voltant del desenvolupament d'un Estatut sense capacitat per aturar l'espoli fiscal i la lenta decadència que pateix el país. A partir d'aquesta constatació, la nova etapa de construcció nacional

ha de pivotar necessàriament entorn de la reivindicació de l'exercici del dret d'autodeterminació que permeti que la decisió dels catalans es tradueixi en realitats. Ha arribat l'hora que, si una gran majoria de catalans estan a favor del Concert Econòmic o que es puguin convocar referèndums —inclòs el d'independència—, s'articuli una estratègia encaminada a fer respectar aquesta voluntat, i condicionar tota acció política i tot govern en què l'Esquerra participi a la defensa davant de l'Estat —plantant cara— d'aquesta voluntat del país.

Però la interiorització del pas de l'autonomisme a l'autodeterminació és més fàcil de dir que de complir. Implica un canvi de mentalitat, d'actitud, de llenguatge (cal parlar de llibertat nacional, conflicte polític, com ho fa Ibarretxe), i deixar de banda el discurs políticament correcte i inoperant propi de la classe política subalterna d'un règim autonòmic. En termes electorals, la trajectòria d'ERC és ascendent fins al 2004, i de declivi des d'aleshores. Enguany, després del pèssim resultat obtingut en les eleccions espanyoles del 9 de març, pot ser l'inici d'una remuntada si hi ha un canvi d'estratègia i de direcció.

PER UNA RENOVADA CONCEPCIÓ REPUBLICANA DE LA NACIÓ

ERC: liberal?, social demòcrata?, o republicana?

Darrerament han reaparegut les referències al component liberal del pensament polític de l'Esquerra de la mà de Bernat Joan, que ha titulat significativament un dels seus darrers llibres *Per un catalanisme liberal progressista*.² El pòsit liberal és present en la formació republicana des de la seva fundació. Fins i tot durant els anys vuitanta va tenir una expressió organitzada en el si del partit a través del corrent liberal que encapçalava el diputat Jesús Prujà, però ara sembla adquirir nova vigència en sintonia amb la revitalització del liberalisme econòmic i polític que es percep arreu de la Unió Europea. Aquest rebrot sobtat de l'interès pel liberalisme conviu amb les simpaties vers les posicions socialdemòcrates o fins i tot estrictament socialistes (com és el cas de les JERC) que existien entre les files republicanes, on abunden els militants que provenen de formacions d'ideologia marxista. Per exemple, Xavier Vendrell, en el seu llibre *Disculpin les molèsties*,³ s'autodefineix com socialista i independentista, sense que aquestes legítimes afirmacions vagin acompanyades d'una formulació autòctona i renovada de les concepcions sobre l'alliberament nacional. Liberalisme i socialisme han estat els dos corrents de pensament preponderants en el conjunt europeu després de la Segona Guerra Mundial, mentre que el republicanisme ha entrat progressivament en declivi arreu: a Itàlia, el Partit Republicà Italià pràcticament ha desaparegut, com també la Izquierda Republicana espanyola, i només el Parti Radical de Gauche subsisteix, com a satèl·lit del Partit Socialista Francès. El republicanisme català s'esvaï durant el franquisme,⁴ i el seu espai l'ocuparen el socialisme en les seves diverses branques (MSC, PSUC, diversos grups marxistes-leninistes) i parcialment tam-

bé el marxisme d'alliberament nacional, desenvolupat a partir del naixement del PSAN l'any 1969.

La Declaració Ideològica d'ERC actualment vigent data de l'any 1993, i recull el llegat dels Principis Bàsics del 1931, alhora que reva- lida el compromís per mantenir una anàlisi crítica i permanent de la realitat social a partir de mètodes nacionalment autocentrats, sense deixar-se arrossegar per models totalitaris i doctrines dogmàtiques que la pràctica ha demostrat inviables com a projectes autènticament d'esquerres. La realitat és que pocs esforços s'esmercen a repensar el republicanisme autòcton, no es publiquen assajos que actualitzin la idea republicana, ni hi ha centres d'estudi específicament orientats a aquesta tasca, ni tampoc publicacions divulgatives equiparables a les que altres partits fomenten en pro dels seus postulats ideològics i estratègics. L'Esquerra dedica poca atenció a la propagació de l'ideari republicà i a la prospectiva sobre temes estratègics. Només la recent aparició de la revista *Eines*,⁵ editada per la Fundació Irla, compensa parcialment aquest dèficit, aquesta actitud de menystenir els aspectes teòrics de l'activitat política en favor de la presència mediàtica, sovint a través de mitjans poc afins. Sembla com si el terreny central de la ideologia d'ERC, el republicanisme, no tingués prou entitat per subsistir com a referent bàsic del projecte polític de l'esquerra nacional catalana i no calgués conrear el pensament republicà català contemporani.⁶

L'articulació de drets individuals, socials i nacionals en un projecte polític és una tasca que es pot assolir des del republicanisme millor que des del liberalisme, en què preval allò individual i difícilment pot cohesionar un poble que vol accedir a la sobirania, i que des del socialisme, impregnat de concepcions abstractes sense capacitat per assimilar la sensibilitat de les identitats col·lectives. Només des d'un sistema de valors propi: la laïcitat enfront de l'integrisme, l'esforç personal enfront de l'enriquiment sense escrúpols, el sentit de la continuïtat de la nació enfront de l'alienació, es pot bastir un referent ideològic específic a la mida d'una societat democràtica avançada com pot ser la catalana. Sense aquest ideari, singular i global alhora, no es pot aixecar tampoc una estratègia política per convertir en socialment majoritaris els plantejaments favorables a la llibertat i la justícia del poble català. ERC ha fet una opció de govern amb altres forces que, o bé no tenen un ideari actualitzat (en què consisteix el socialisme del

PSC?), o bé adopten els tòpics de l'esquerra europea (cas d'Iniciativa), com l'antiamericanisme, la judeofòbia i l'antiliberalisme.⁷

El republicanisme català ha de trobar les fonts d'inspiració per a la seva reformulació ideològica en els principis inspiradors del sistema jurídic i polític català anterior al 1714,⁸ en l'experiència històrica dels partits republicans sorgits a casa nostra a partir del segle XIX i en els sistemes polítics anglosaxons i escandinaus, on hi ha uns règims democràtics i unes institucions amarades de valors republicans (llibertats individuals efectives, respecte a les identitats col·lectives...), curiosament sense que existeixin partits d'aquest signe. A l'inrevés que en el sistema francès, on el republicanisme oficial abstracte i dogmàtic desconeix efectivament els principis que teòricament han de presidir la seva actuació (l'actual president de la República, Nicolas Sarkozy, en realitat és un producte de la dreta estatista amb vel·leïtats liberalitzadores). En el cas del poble català, el republicanisme s'ha de basar en els drets de les persones i dels pobles, i, contraposat a l'integritat d'estat, pot esdevenir un referent teòric prou sòlid per diferenciar-se com a opció política tant dels partits liberals com dels socialistes. Sense ideologia pròpia no hi pot haver estratègia capaç de convertir l'Esquerra en la força política capdavantera.

La concepció republicana de l'acció política no és solament un ideari, sinó una pauta de conducta en la vida interna del partit, i també en el procés deliberatiu de la presa de decisions orgàniques, electorals i institucionals. En les societats europees contemporànies sotmeses a profundes transformacions que han deixat obsolets sistemes de referències polítiques fins fa pocs anys vigents, els criteris fonamentals per conceptuar els partits polítics no solament passen per la definició ideològica que adopten, sinó per quina posició realment prenen davant l'ordre social i econòmic que els règims estatals representen. El règim constitucional espanyol és un sistema de dominació sobre les nacions perifèriques prohibides,⁹ i per tant una línia divisòria separa els partits d'ordre i el partits de la llibertat. Els partits que contraposen democràcia i ordre, els que prescindeixen del sentit d'igualtat entre els pobles i de tota voluntat de justícia per reparar els efectes de la minorització sobre els grups humans sotmesos a condicions de dominació, són els partits d'ordre. Aquests són els que recorren a motius formals per justificar els fets consumats per la història, que al·ludeixen a la raó d'estat com a argument al qual es pot acudir quan no

n'hi ha d'altre per denegar una aspiració justa. Són els partidaris de la sobirania espanyola única, amb les "nacionalitats" incloses de forma subordinada. El PP i el PSOE comparteixen aquest espai, malgrat les diferències ideològiques i de forma de governar que els separen.

L'esquerra republicana contemporània ha de fer bandera de la llibertat per oferir una manera diferent de concebre l'acció política, una opció que prioritzi la justícia per damunt de l'ordre immutable, una opció a favor de la llibertat de la persona, dels seus drets socials i nacionals, que aposti pel poder des de baix cap a dalt, sense dogmes ni sectarismes. L'Esquerra de la llibertat catalanista i no autoritària va ser hegemònica fins a la derrota del 1939, quan els valors preponderants van deixar de ser la llibertat de la persona i dels pobles per ser substituïts pel franquisme a la Catalunya ocupada i pel comunisme a la Catalunya exiliada i clandestina. Des d'aleshores, l'estatalisme s'ha convertit en un prejudici que caracteritza la majoria d'intel·lectuals i polítics d'esquerres, els quals n'han fet un dogma que impedeix la seva renovació ideològica, ja que són incapaçs d'imaginar canvis polítics i culturals sorgits de la societat al marge de l'Estat. Si bé el comunisme ha deixat de ser una força determinant, hi ha actituds que perduren, com el verticalisme i l'apriorisme en l'anàlisi de la realitat social i la incomprensió del fenomen nacional.

L'esquerra del segle XXI s'ha de bastir sobre la renovada vigència de la llibertat, prescindint del dogmatisme i apostant per la creativitat, per potenciar les energies socials i intel·lectuals que sempre han sorgit de la gent catalana, fer compatible llibertat i igualtat i prescindir de l'igualitarisme pervers que es contraposa a la diversitat. L'esperit de llibertat permet despertar les potencialitats creatives, personals i col·lectives, que s'oculten i es reprimeixen per l'acció permanent de l'ordre establert i l'autocensura que es deriva de l'estat de dominació que pateix el poble català. Cal prioritzar l'esforç per renovar la cultura política del republicanisme a còpia de promoure socialment els valors de la laïcitat, el caràcter deliberatiu de l'acció política, el sentit col·lectiu del civisme i de responsabilitat personal davant la comunitat, el fet de treballar entès com a realització personal amb dimensió i efectes socials. En conclusió, renovar l'esquerra catalana passa per retornar als seus orígens republicans i plurals, agermanar la lluita per la llibertat amb la igualtat, entrellaçar l'alliberament social amb

el nacional i oferir un projecte polític apte per a la majoria de la població que suposi la creació d'un estat català on la igualtat de tots els ciutadans sigui compatible amb les diverses identitats que conviuen en la comunitat nacional. El republicanisme, per tenir futur com a ideologia, ha de concretar-se en un projecte polític basat en la llibertat, i els partits que el vulguin liderar, com hauria de ser el cas d'ERC, no poden actuar com a partits d'ordre, per a això ja hi són els altres.

La reivindicació nacional i la qüestió social: una clarificació necessària

Arran del llarg debat estatutari viscut a Catalunya ha anat proliferant l'argumentació en virtut de la qual les necessitats de la "Catalunya social" són alienes, i fins i tot contradictòries, respecte de les reivindicacions de la "Catalunya nacional". Les importants són les primeres, mentre que les segones són una entelèquia ja superada que només serveix per fer "soroll". En aquesta distinció coincideixen des de la patronal Foment del Treball Nacional fins a Comissions Obreres (els sindicats d'àmbit estatal, i per tant també UGT, han esdevingut actius defensors de l'ordre establert que alerten reiteradament del perill de la fragmentació del mercat laboral espanyol), quan demanen a la classe política atenció prioritària a l'economia i prescindir de les qüestions "identitàries". En sintonia amb aquesta actitud cal recordar que el PSC tenia per lema electoral en les eleccions al Parlament de Catalunya del 2006 precisament "la Catalunya social" (que podia haver estat també el lema d'ICV, ja que ambdues formacions coincideixen a destacar allò social per davant del factor nacional).

La qüestió nacional havia estat un tema secundari pels sectors esquerrans preponderants en l'àmbit universitari i, més concretament, en la historiografia. Des que l'any 1967 Jordi Solé Tura publicà el llibre *Catalanisme i revolució burgesa*,¹⁰ aquests sectors han considerat el catalanisme una estratègia burgesa de defensa dels seus interessos durant el procés de construcció de l'Estat espanyol liberal i, tot i que Josep Termes va demostrar ben aviat el caràcter popular del nacionalisme català, van reduir el catalanisme a una reivindicació cultural susceptible de ser integrada en el projecte de transformació socialista que era, evidentment, d'àmbit estatal. En síntesi, Solé Tura no considera el catalanisme en si mateix com l'expressió compartida d'un conjunt

d'interessos de grups socials que, si troben una força que els lideri, poden promoure la creació d'un ordre social i polític contraposat a la dominació estatal espanyola. Per aquest "pare de la Constitució", el dret d'autodeterminació només és aplicable als pobles colonitzats, i si per si de cas fos aplicable al nostre país, el banalitzava en afirmar que cada cop que hi ha eleccions el poble català ja exerceix aquest dret. Pels seguidors d'aquesta línia política, l'únic projecte nacional és l'espanyol, i la persistència de la seva influència només s'explica per la complicitat que han trobat en els sectors dominats interessats a desactivar la potencialitat de la reivindicació nacional catalana.¹¹ Amb aquests plantejaments, doncs, se separa nítidament la qüestió social de la reivindicació nacional, i no es contempla la complexitat de factors que conflueixen en la seva conformació. La sensibilitat col·lectiva, la llengua i la cultura, el sentiment de catalanitat i els valors morals que en l'etapa del nacionalisme republicà dels anys trenta es van difondre com a propis són bandejats amb una actitud rígida i esquemàtica.

El nacionalisme no és, com es vol fer creure des dels mitjans de comunicació addictes, una problemàtica deslligada de les relacions de poder dins d'una societat. Ben al contrari, el nacionalisme és, segons Josep Guia, "la ideologia d'incidència policlassista esgrimida per una classe social al servei de la seva lluita pel poder (exactament: per a la formació i/o el manteniment del seu poder polític), en un determinat àmbit territorial on existeix un cert grup nacional, el recurs i l'apel·lació al qual (en una dimensió real o alienada) és la causa immediata del dit nacionalisme".¹² Aquesta definició és una de les comptades aportacions del marxisme d'alliberament nacional autòcton contemporani que es manté vigent. Seguint aquesta interpretació, el nacionalisme espanyol és l'element cohesionador dels sectors que exerceixen l'hegemonia social i política que l'Estat representa (i que aplega també l'adhesió de la població que no participa dels rèdits però que se sent identificada amb les representacions mítiques d'aquest). Correlativament, el catalanisme és combatut des de tots els poders (per més reformistes que siguin els seus plantejaments), per la seva capacitat potencial per aglutinar una majoria social amb unes necessitats socials, culturals i lingüístiques contradictòries amb les prioritats imposades per l'ordre estatal.

El nacionalisme (tot nacionalisme, també l'espanyol) és en si mateix una opció social (de classe, en el sentit marxista del terme) que pot ésser d'alliberament o de manteniment de l'orde establert. Malgrat que els components d'un moviment nacionalista d'una nació sense estat propi no en siguin plenament conscients, configuren una alternativa frontalment oposada al bloc hegemònic que exerceix la seva dominació a través de l'Estat. Per tant, no hi ha res tan potencialment revolucionari com l'independentisme. Convé recordar aquestes nocions bàsiques relacionades amb el conflicte dels estats contra els pobles per desqualificar les reiterades declaracions que contra les propostes sobiranistes de vocació unitària es fan des de les esquerres autòctones (des d'ICV fins a la CUP, passant per ERC), que les banalitzen amb un apriorisme dogmàtic: un front patriòtic¹³ no sembla prou d'esquerres. I realment no existeixen dos eixos diferenciats i intercanviables segons convingui: un eix nacional i un de social, el primer inclou el segon. Per posar un exemple recent, l'esquerra abertzale basca, en el darrer intent d'arribar a un procés de negociació política amb l'Estat per solucionar el conflicte basc, va posar sobre la taula la síntesi de les seves reivindicacions: territorialitat i autodeterminació.

Ni des del pujolisme ni des del republicanisme s'ha elaborat, fins ara, un cos doctrinal que interpreti i desenvolupi la visió cívica, inclusiva i no dogmàtica del nacionalisme català que s'ha consolidat entre nosaltres a partir d'una consciència, potser difusa però ben present, de comunitat entesa com a unitat de cultura en un sentit ampli del terme. Fonamentar la consciència de poble en la comunitat de cultura, és a dir valors, tradicions i interessos, supera la concepció leninista anteriorment citada, ja que permet tenir en compte altres elements que influeixen en la decisió personal d'adquirir o mantenir la catalanitat com a opció d'identitat nacional. El component democràtic, en el sentit de voluntarietat de pertinença, i el caràcter obert, en el sentit d'evolució dels elements de cohesió de la comunitat nacional, són els ingredients a partir dels quals es pot bastir una concepció republicana del nacionalisme català. Segons el meu criteri, un dels intel·lectuals catalans d'avui que millor representa aquesta visió republicana i moderna del nacionalisme contemporani és Josep Maria Terricabras, que enllaça amb el pensament filosòfic i polític de Josep Ferrater Móra.

El primer repte perquè hi pugui haver un procés d'autodeterminació és formular teòricament quin és el model de nació que es vol

assolir i el procediment per arribar-hi. La realitat actual és que hi ha molt poques aportacions teòriques en aquesta línia, malgrat que hi ha molts assajos sobre política catalana contemporània. El primer pas és desmuntar el pensament pretesament esquerranista que menys-té la qüestió nacional catalana i la deixa en un segon terme. Aquest capteniment ha sobreviscut al declivi de la ideologia marxista en la qual trobava cobertura i a la caiguda dels règims que se'n reclamaven. Ni tan sols la constatació de la vitalitat del nacionalisme català ha portat a una revisió autocrítica dels plantejaments reduccionistes que es limiten a considerar els aspectes formals del problema, com si només es tractés d'encertar en la fórmula d'encaix en l'estructura institucional espanyola o de trobar-hi una interpretació constitucional més favorable.

Els creadors d'opinió pública instal·lats en una actitud preventiva i plena de prejudicis enfront del fet nacional català s'han mantingut inalterables durant els anys noranta del segle passat, i amb l'entrada del nou mil·lenni han evolucionat en diverses direccions: des de l'anticatalanisme pretesament liberal fins al cosmopolitisme apàtrida. Totes amb un tret comú: el pas de la inhibició respecte de la qüestió nacional a l'animadversió manifesta envers tot plantejament de construcció cultural i política basat en la catalanitat. Un nou tipus d'argumentació ha agafat impuls a partir de les potencialitats que ofereix la societat de la informació a l'hora d'interpretar i transformar la realitat social. En els sectors culturals, periodístics i polítics instal·lats en el món mediàtic es viu un enlluernament per la societat en xarxa, basada en l'intercanvi permanent, en la creació de noves realitats a partir de la barreja d'elements preexistents. Els apologistes de l'estat-nació espanyol tendeixen a contraposar aquesta potencialitat transformadora, pròpia de l'era de la globalització, amb les identitats concretes com la catalana, desproveïdes d'estat de referència i que han d'apel·lar a la voluntat de permanència i a l'esforç continuat de cohesió dels que se'n senten membres per subsistir en el món global.

El nou relativisme favorable a la confusió d'identitats reposa sobre la idea que tot és manipulable i disponible (per tothom i en qualsevol moment), en una mena de mestissatge sense fronteres que reclama la plena disposició sobre els referents col·lectius dels pobles. Aquests defensors del cosmopolitisme es mostren ferotgement intolerants davant la resistència a l'assimilació de les identitats col·lectives sotmeses

a processos de minorització. Als seus ulls, la catalanitat és un destorb i la seva mera existència una imposició. Només cal veure la línia informativa de TV3¹⁴ i dels principals diaris del país per trobar exemples quotidians d'aquestes distorsió i banalització permanents de la catalanitat. En resum, la qüestió nacional amb totes les potencialitats transformadores que pot arribar a tenir en el cas català ha de ser l'eix vertebrador d'un projecte polític encapçalat pel republicanisme. Però, perquè això sigui així, cal primer que funcioni una mena d'intel·lectual col·lectiu que imagini i teoritzi els objectius i el procés d'alliberament nacional. Per tant, ERC té avui un dèficit evident en aquest terreny que cal compensar de manera prioritària i urgent.